POLITICAL INSTITUTIONS AND SOCIO-POLITICAL PROCESSES

Катерина Буря
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

КОЛІЗІЙНІСТЬ У ЛОКАЛЬНИХ ДЕМОКРАТІЯХ: ДОСВІД ТРАНСФОРМАЦІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Kateryna Buria
Oles Gonchar Dnipro National University, Ukraine

COLLISIONS IN LOCAL DEMOCRACIES: EXPERIENCE OF TRANSFORMATION OF CENTRAL AND EAST EUROPEAN COUNTRIES

The article deals with specific collisions of local democracy in the countries of Central and Eastern Europe in the conditions of political transformations. The attention is paid to the specifics of the actions of subjects of political-legal interaction at the local level, the results of the coordination of the positions of the community and the impact of collisions on the establishment of institutions of democratic representation. The importance of collisions for optimizing the domestic political infrastructure of local communities and their integration into the European political and legal space was stressed. The significance of collisions of local democracies for modern Ukraine in the conditions of decentralization was revealed.
Keywords: collisions, local democracy, decentralization, public initiatives, political institutions, political and legal discussion.

Постановка проблеми. Політична модернізація і демократизація на локальному рівні є одним з актуальних питань для політичної науки України. Наша держава переживає процеси децентралізації та створення дієздатних і спроможних громад. Нормативно-правові важелі забезпечення якнайширшого громадського представництва легального просування вимог і потреб членів локальних спільнот потребують узагальнення і вироблення конкретних рекомендацій. У цьому контексті досвід країн Центральної та Східної Європи є показовим, оскільки вони забезпечили формування локальної демократії у відносно стислі терміни, це дозволило, з одного боку, наповнити конкретним змістом загальнонаціональні демократизаційні процеси, з іншого боку, забезпечити високі темпи європейської інтеграції через зростання можливостей локальних спільноту взаємодії з їх європейськими партнерами. Одним з викликів розвитку локальної демократії ЦСЄ стала колізійність політико-правової та інституційної структури, яка потребувала гнучкого реформування та переорієнтації на нові умови, яких майже не існувало за умови соціалістичної і постсоціалістичної моделі. Колізійністьу локальних демократіях – це протиріччя між настановами трансформаційного характеру та тими вимогами, які визначають рух тієї чи іншої країни до європейських цінностей. Основним напрямом протиріч у політико-правовому обґрунтуванні локальних демократій у період трансформацій стають можливості інститутів адекватно представляти громадські елементи локальної спільноти, можливості взаємодіяти з рівнями державної влади і управління, здатність ухвалювати політичні рішення на самостійній основі. Ці протиріччя або протилежні моделі інституційного забезпечення уповільнюють розвиток локальної демократії і потребують свого розв'язання. В Україні, в якій основа локальної політики лише закладається як наслідок процесів децентралізації, колізійність політико-правових процесів локальної демократії стане на порядку денному подальших політичних трансформацій у найближчий час, тому досвід країн ЦСЄ є показовим та доцільним для розгляду.

Аналіз публікацій. Розвиток локальних демократій як наукову проблему вивчала низка вітчизняних вчених. О. Н. Баркалова[1], Ю. Біленко[2], М. Бурменський[3], Г. Гапоненко[4], Є. Б. Кіш[5], Д. Ткач[6], А. Чиркін[7], А. Яскевич[8] розкрили істотні аспекти політичного функціонування локальних спільнот. Зокрема, ними було встановлено результати членства Угорщини в Європейському Союзі, чинники економічного зростання країн центральної та Східної Європи, підходи до дослідження проблем конституційного розвитку постсоціалістичних країн Східної Європи, наслідки членства Угорщини в ЄС та її соціальні реформи, ефективність урядування у політичних системах країн Східної Європи, структура туристичної політики Угорщини, політичні цінності громадянського суспільства, шляхи підтримки закордонних співвітчизників в країнах Карпатського Єврорегіону, специфіку взаємин влади та опозиції в Угорщині, значення положень Європейської Хартії місцевого самоврядування, перебіг інституційної розбудови та європеїзація державного управління країн. Попри ці досягнення, існує потреба у вивченні політичної колізій як чинника розвитку локальної демократії країн, що трансформуються.

Метою статті є з'ясування специфіки колізійності локальних демократій у країнах Центральної та Східної Європи у період політичних трансформацій. Завданням статті є викривлення конкретних напрямів колізійності та шляхи їх розв'язання в умовах демократизації та європейської інтеграції.

Основний зміст. Перетворення країн Центральної і Східної Європи на демократії спричинило низку змін у статусі соціальних і економічних гравців на локальному рівні. Питання власності і розподілу ресурсів стало одним із визначальних параметрів політичних взаємодій у таких країнах як Чехія, Польща, Словаччина, Угорщина. Ці питання були пов'язані із проблемою реституції, повернення майна колишнім власникам, яке існувало на загальнонаціональному рівні. Однак, в цілому, перетворення локальних громад на майнові самодостатні комплекси створило колізійність у політичному управлінні цього майна і забезпеченні його розвитку в умовах процесів інтенсивних ринкових реформ. Одним із основних напрямів, прояву колізійності у локальних демократіях, яка потребувала нового рівня представництва, стало формування бази доходів органів місцевого самоврядування. Одним з значних питань порядку денного стало питання призначення податкових нормативів, які забезпечили нові політико-адміністративні еліти в обранні на перших вільних місцевих виборах у Польщі, Чехії та Угорщині. Як відзначають вітчизняні фахівці, О.Бориславська, І.Заверуха та Е.Захарченко, «у ст. 15 чинної Конституції Республіки Польща зазначається, що територіальний устрій держави забезпечує децентралізацію публічної влади. А відповідно до ст. 16 Конституції, населення кожної територіальної одиниці Республіки Польща становить самоврядну громаду (територіальний колектив); місцеве самоврядування бере участь у здійсненні публічної влади; публічні завдання, що належать місцевому самоврядуванню, воно виконує від власного імені і під власну відповідальність»[9].

[1] Баркалова, О. (2010). Перші результати членства Угорщини в Європейському Союзі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Історія*, 18, 295-300.
[2] Біленко, Ю. (2012). Макроекономічні та інституційні фактори залучення прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економічне зростання країн центральної та Східної Європи. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 31, 218-230.
[3] Бурменський, М., Закоморна, К. (2013). До питання про методологію дослідження проблем конституційного розвитку постсоціалістичних країн Східної Європи (на прикладі пострадянської доктрини). *Вісник Академії правових наук України*, 1, 100–113.
[4] Гапоненко, Г. Шамара, І. (2013). Особливості туристичної політики Угорщини *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*, 2, 126-130.
[5] Кіш, Є. (2014). Політичні цінності громадянського суспільства Угорщини. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса*, 4-5, 362-376.
[6] Ткач, Д. (2014). Влада та опозиція в Угорщині – зміна облич чи зміна курсу? *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса*, 2, 75-90.
[7] Чиркін, А. (2015). Аналіз системи місцевого самоврядування Угорщини в світлі положень Європейської Хартії місцевого самоврядування. *Форум права*, 1, 350–355.
[8] Яскевич, А. (2012). Програма Всеохоплюючої інституційної розбудови та європеїзація державного управління країн Східного партнерства. *Аналітика і влада*, 6, 162-169.
[9] Бориславська, О., Заверуха, І., Захарченко, Е. (2012). *Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України.* Київ: Софія, 18.

Отже, колізійність у локальних демократіях країн Центральної та Східної Європи була пов'язана передусім, із соціально-економічними, а не суто політичними питаннями. Поліетнічний склад багатьох країн Центральної та Східної Європи також спричинив формування політичного різноманіття на основі представництва етнічних інтересів у локальних демократіях. Вони були змушені шукати рівновагу у місцях компактного проживання національних меншин. Розвиток локальних демократій дав змогу подолати політичну невизначеність у період трансформацій у прикордонних районах та в цілому забезпечити режим транскордонної співпраці.

Отже, демократизація на локальному рівні також сприяла процесам інтеграції всередині регіону Вишеградької групи. Як вважають українські фахівці, «частка власних доходів у структурі доходів територіальних громад…свідчить про фінансову самостійність (фінансову автономію) суб'єкта місцевого самоврядування. Важливо пам'ятати, що право органів місцевого самоврядування встановлювати податкові ставки, а також визначати обсяги надходжень з інших джерел реалізуються винятково щодо власних доходів»[1]. Таким чином, важливою умовою становлення системи локальної демократії у країнах Центральної та Східної Європи стало конституювання легальності етнічного різноманіття.

Важливим елементом сталості локальних демократій в сучасних країнах Центральної та Східної Європи стала їх інтеграція до загальної системи демократичного політичного управління, яка забезпечує, з одного боку, прозоре прийняття рішень, а з іншого – зворотній зв'язок між суб'єктами і об'єктами управління, високий ступінь легітимності локальних демократій. Це спричинило не лише задіяння механізмів представництва, яких не було в умовах тоталітарних політичних систем, але й активацію механізмів публічного урядування як системи управління локальними спільнотами. Саме відповідальність інститутів влади перед територіальними колективами визначило стабільність та перспективу її функціонування.

Особливо наочним є приклад Польської республіки, в якій реформа місцевого самоврядування мала найбільш комплексний характер і поєднала як провідні європейські зразки, так і імперативи забезпечення національних потреб. Істотною рисою, яка дала змогу розв'язати багато питань колізійності локальної демократії у Польщі, стало реформування місцевого самоврядування у запланований та послідовний спосіб. Вітчизняні вчені зазначають, що «місцеве самоврядування може стати прийнятним для всіх механізмом внутрішнього самовизначення груп, зокрема, національних меншин у рамках держави та запорукою забезпечення мовних, культурних, освітніх та інших прав для меншин лінгвістичних»[2]. Саме завдання децентралізації визначало дієвість польської системи локальної демократії та її швидку трансформацію.

Розв'язанню багатьох потенційних питань колізійності у польській моделі сприяв чіткий розподіл між рівнями публічного урядування, уникнення на законодавчому рівні подвійних предметів відання з боку державних і самоврядних інституцій. Це також забезпечило значний простір для локальних політичних ініціатив у республіці Польща. Аналітики стану локальних громад стверджують, що «посттоталітарні і постсоціалістичні країни, характерною рисою яких була централізована модель організації місцевої влади та фактична відсутність самоврядування, зазвичай також організовують систему місцевої публічної влади на основі принципу децентралізації. При цьому утворюється система публічної адміністрації, що включає, з одного боку, самоврядні територіальні громади з органами, що ними утворюються та є відповідальними перед ними, а з іншого – місцеві органи державної влади, що виконують окремі загальнодержавні функції, які недоцільно передавати органам місцевого самоврядування, та здійснюють контроль за законністю діяльності останніх. Таким шляхом пішла, зокрема, Польська Республі-ка, у якій з 1989 року здійснювались адміністративна та адміністративно-територіальна реформи. Вони проходили у кілька етапів:

I. Відродження самоврядування на рівні ґмін (1989 р.);

II. Прийняття закону «Про територіальне самоврядування» від 08.03.1990 р.;

III. Реалізація програми розширення повноважень великих міст (1994–1996 рр.);

IV. Реформа адміністративно-територіального устрою (1998–1999 рр.).

[1] Там само, 79.

[2] Там само, 108.

Проведена реформа забезпечила децентралізацію та гарантувала право територіальних громад на самостійне вирішення місцевих справ»[1].

Досить швидке й масштабне реформування локальної демократії у Польщі дало змогу включити територіальні колективи до процесів європейської інтеграції на основі горизонтальної транскордонної співпраці. Значна кількість самоврядних політично самостійних колективів змогли отримати не лише економічні інвестиції, але й проектну допомогу ЄС ще на етапі підготовки вступу Польщі до цієї організації. О. Білянський зазначає, що «протягом 1990–1999 рр. в Польщі, завдяки попередньому міцному фундаменту, вдалося реформувати адміністративно-територіальний лад країни, спеціально побудований ще радянськими лідерами для тотального «контролю» влади над життям польського суспільства, надавши йому ознак дієвого елементу громадянського суспільства»[2].

Угорський досвід демократизації на локальному рівні та формування самодостатніх представницьких та управлінських інтитуцій не відзначався масштабними реформами адміністративно-територіального устрою. Проте цей процес забезпечив значну свободу для муніципалітетів в економічній сфері. Це також дало змогу локальним громадам зосередитися на розвитку провідних напрямків господарства, серед яких чільне місце посів туризм. Як відзначають вітчизняні науковці, зокрема О. Білянський, «цьому сприяли перехід значної частини повноважень від держави до органів самоврядування, що значно наблизило народних обранців до своїх безпосередніх виборців, які делегували їм свої права, і, звичайно ж, ліквідація органів державної виконавчої влади на рівні ґмін і повітів та часткове обмеження їхніх повноважень у воєводствах. Ефективність саме такої системи державного управління в РП вже високо оцінила міжнародна спільнота»[3].

Колізійність у локальних демократіях країн Центральної та Східної Європи мала прояв на відповідності статусу учасників політичного процесу завданням забезпечення волевиявлення та відстоювання інтересів громадян. Перетворення громадських організацій на дієві елементи локальних політичних систем надало імпульс формування демократичного порядку денного та відстоюванню прав і свобод громадян. При цьому в окремих країнах, зокрема в Угорщині, спостерігається певний період домінування загальнонаціональних громадських рухів над місцевими. Згідно з позицією С. Бочарова, «реформа адміністративно-територіального устрою в Польщі чітко поділила функції громадської влади між трьома головними сегментами адміністративного устрою держави (самоуправлінням): локальним (в міських і сільських ґмінах, а також у повітах), яке є відповідальним за задоволення потреб місцевої громади; регіональним (у воєводствах), слідкує за політикою розвитку регіону; урядовим (встановлення загальних цілей регіонального розвитку)»[4] .

Подальші перспективи розвитку локальної демократії в Угорщині будуть пов'язані з набуттям локальними спільнотами статусу суб'єктів у соціальних реформах. Локальні спільноти в особі муніципалітетів, взяли на себе окремі функції, які раніше були притаманні державі як гаранту солідарної системи соціального забезпечення, завдяки різним рівням ресурсної спроможності локальні спільноти Угорщини будуть змушені експліційно підходити до серійної відповідності соціальних стандартів. Д. Ткач та В. Цибух зазначають про визначальність туризму як чиннику соціальної і культурної інтеграції та важливою ланкою розвитку держави[5].

Колізійність локальних демократій у країнах ЦСЄ, також отримала прояв взаємодії рівнів влади, наданнягромадам більшої самостійності в Угорщині стимулювали збільшення обсягів міжрегіональної співпраці, разом з тим, різний статус регіонів і громад не дав змоги одномоментно перейти до рівноправної співпраці між інституціями, подекуди спостерігалася модель підпорядкування місцевих органів влади регіональним.

---

[1] Бориславська, О., Заверуха, І., Захарченко, Е. (2012). *Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України.* Київ: Софія, 18.

[2] Біленко, Ю. (2012). Макроекономічні та інституційні фактори залучення прямих іноземних інвестицій та їхній вплив на економічне зростання країн центральної та Східної Європи. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*, 31, 151.

[3] Там само, 151

[4] Бочаров, С. (2009). Адміністративна реформа в Польщі як крок до інтеграції в Європейський Союз. *Схід,* 4 (95), 94.

[5] Ткач, Д., Цибух, В. (2016). Туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку держави (на прикладі досвіду Угорщини та Греції). *Наукові праці МАУП*, 50, 48-52.

Особливим напрямком формування колізійності в локальних демократіях країн ЦСЄ, стала імплементація конституційних змін в рамках процесів модернізації та демократизації. Основною проблемою стала неповна співрозмірність масштабів відстоювання прав і свобод людини і громадянина на локальному та загальнонаціональному рівнях у таких країнах як Словаччина і Хорватія. Внаслідок первинних кроків щодо демократизації стало зменшення можливостей самоврядного представництва на локальному рівні, подолання цих протиріч було забезпечене шляхом цілеспрямованих реформ в раках європейської інтеграції. Ці процеси були властиві також і для Угорщини. Є. Кіш вважає, що «діяльність неурядових організацій в Угорщині була доволі обмежена рамками політичного режиму за умов відчуження певної частини суспільства від легальної політики»[1].

Політичні взаємодії у локальних демократіях країн ЦСЄ стали рамковими умовами для репрезентативного та динамічного процесу на конкурентних засадах. Можливість політичної самореалізації на локальному рівні дозволила зняти напругу у багатьох соціально-економічних питаннях, які раніше потребували увагу центральних та регіональних відомств. Однак, провідним наслідком розбудов дієвої локальної демократії, стало покращення інвестиційного клімату в територіальних одиницях, що привабило увагу іноземних інвесторів. Згідно з думкою І. Бутирської, «трансформаційні процеси в країнах ЦСЄ свідчать, що реформи значною мірою залежать від підтримки населенням нового політичного й економічного курсу,забезпечення суспільного консенсусу»[2].

Стабільність у локальних демократіях у країнах ЦСЄ визначалися їх нормативним функціонуванням, періодичністю виборів, темпами інтеграції до європейської спільноти. Саме наявність системи локальної демократії як ознака модернізації місцевого врядування стала одним з основних критеріїв щодо членства країн ЦСЄ у ЄС. Дієвість та ефективність демократичних інститутів країн ЦСЄ була забезпечена високою легітимністю управлінських інституцій. Вони забезпечили можливість вільного представництва більшості громадських складових локальних спільнот. І. Бутирська зауважує, що «трансформація угорської соціальної системи і перехід до страхового типу соціального забезпечення посилили її корпоративно–самоврядний характер та зв'язок із заробітками, але економічна криза і надмірна затратність соціального забезпечення не дозволили послідовно запровадити соціальне страхування в залежності від заробітків»[3]

Вимога ЄС щодо сталого функціонування демократичних інституцій стимулювали локальну нормотворчість, яка дозволяла зменшити негативний вплив політико-правової колізійності. Зокрема, в Польщі та Словаччині відбулася корекція статутів місцевих громад. У низці країн мало місце просування рекомендацій локальних спільнот щодо корекції нормативного регулювання місцевого самоврядування. У цілому інституції локальної демократії (місцеві політичні сили, тимчасові узгоджувальні та ініціативні групи, збори громадян тощо) забезпечили формування консолідованої точки зору місцевих громад на колізійні аспекти національного та європейського законодавства щодо місцевого врядування. О. Баркалова стверджує, що «Ніредьгазька ініціатива і її інституційна структура – Фонд ЄвроКліп-ЄвроЗв'язок відіграють важливу роль і визначають практичне втілення регіонального рівня зовнішньої політики Угорщини як у сучасній східній політиці Європейського Союзу (концепція «Ширша Європа»)»[4]

Реформи щодо децентралізації у країнах Центральної та Східної Європи сприяли не лише вирішенню проблем політичного представництва й урядування на локальному рівні, але також сприяли демонстрації кризових аспектів функціонування локальних політичних систем. Передусім, це далося взнаки у частині розподілу ресурсів та у частині ефективності їх застосування. Лише збалансована локальна демократія дозволила країнам членам ЄС вийти на рівень сталого розвитку та встановлення балансу між витратами і споживанням локальної громади. Згідно з О. Баркаловою, «метою ініціативи є посилення зв'язків між місцевими та регіональними органами влади, громадськими організаціями на нових східних кордонах розширеного Європейського Союзу,

[1] Кіш, Є. (2013). Особливості формування громадянського суспільства Угорщини у XX столітті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія,* 1, 99-103.
[2] Бутирська, І. (2014). Членство Угорщини в ЄС та її соціальні реформи. *Гілея: науковий вісник*, 91, 395.
[3] Там само, 395.
[4] Баркалова, О. (2010). Перші результати членства Угорщини в Європейському Союзі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*, 18, 298.

розвиток співробітництва та сприяння налагодженню міжрегіонального партнерства; підтримка розвитку багатостороннього співробітництва між представниками регіональних, місцевих органів влади, громадських організацій, правоохоронних органів, між суб'єктами економічної діяльності, між представниками науки, культури й освіти країн регіону»[1].

Внутрішня будова і розвиток локальної демократії країн Центральної Європи стала відповіддю на довгі очікування змін влади та приєднання цих держав до європейської та світової спільноти. Ті питання, які не знаходили свого вирішення у посткомуністичному суспільстві дореформеного періоду перейшли на новий рівень розробки і розв'язання. При цьому колізійність в локальних демократіях зосередилась, передусім, в рамках протиріч між старими практиками і підходами і новим законодавством, яке виникло в наслідок масштабних демократичних реформ.

Висновки. Отже, колізійність у локальних демократіях стала тією тенденцією, яка змусила громадські та політичні інститути новоутворених локальних спільнот країн Центральної та Східної Європи зайняти проактивну позицію та вступити у взаємодію з іншими політичними суб'єктами, передусім, центрального рівня. Колізійність у локальних демократіях не набула однорідного та типового вигляду, вона вирізнялася відповідно до політико-правової специфіки кожної з країн. Водночас в тих країнах, де відбувалися масштабні адміністративні реформи, передусім у Польщі та колишній НДР, колізійність стала причиною руху всередині локальних спільнот за оптимізацію відстоювання прав громадян та можливості реалізації їх інтересів. Усвідомлення цих інтересів локальних спільнот конкретними соціально-демографічними групами призвело до необхідності узгодження позиції щодо трансформації статутів локальних спільнот, регулювання соціально-трудових відносин на локальному рівні, функціонування системи комунальної власності, розподілу місцевих ресурсів, бюджетної політики, тощо. Повноваження, надані локальною спільнотою внаслідок процесів децентралізації, потребували конкретного наповнення у політико-правових конфліктах. Це спонукало до дій локальні політичні партії і рухи. Приклади країн Центральної та Східної Європи засвідчили, що колізійність локальних демократій стала тим викликом, який дозволив оптимізувати систему ухвалення рішень і політичного представництва, надати їй європейського характеру та забезпечити стійкість новоутворених і традиційних територіальних одиниць.

Для сучасної України досвід країн ЦСЄ є досить повчальним, оскільки, дає зрозуміти роль громадської ініціативи у висуванні вимог щодо застосування конкретних правових норм у населених пунктах і громадах. В цілому, ситуація колізійності політико-правового забезпечення функціонування локальних спільнот стало основою для переходу низки громад до реалізації положень концепцій сталого розвитку. Перспективою подальшого розгляду теми статті є пошук шляхів оптимізації методів розв'язання колізійності у локальних демократіях.

References:

1. Barkalova, O. (2010). Pershi rezultaty chlenstva Uhorshchyny v Yevropeiskomu Soiuzi [The first results of Hungary's membership in the European Union] *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho Seriia Istoriia* [Scientific notes of the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky. Series History], 18, 295-300. [In Ukrainian].
2. Bilenko, Yu. (2012). Makroekonomichni ta instytutsiini faktory zaluchennia priamykh inozemnykh investytsii ta yikhnii vplyv na ekonomichne zrostannia krain tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy [Macroeconomic and institutional factors of attraction of foreign direct investment and their influence on the economic growth of Central and Eastern European countries] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria: Mizhnarodni vidnosyny* [Visnyk of Lviv University. Series: International Relations], 31, 218-230. [In Ukrainian].
3. Boryslavska, O., Zaverukha I., Zakharchenko E. (2012). *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeiskykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralization of public authority: experience of European countries and prospects of Ukraine]. Kyiv: Sofiia. [In Ukrainian].
4. Bocharov, S. (2009). Administratyvna reforma v Polshchi yak krok do intehratsii v Yevropeiskyi Soiuz [Administrative reform in Poland as a step towards integration into the European Union]. *Skhid*, 4 (95), 94. [In Ukrainian].
5. Buromenskyi, M., Zakomorna, K. (2013). Do pytannia pro metodolohiiu doslidzhennia problem konstytutsiinoho rozvytku postsotsialistychnykh krain Skhidnoi Yevropy (na prykladi postradianskoi doktryny) [On the methodology of studying the problems of the constitutional development of post-socialist countries

[1] Там само, 298.

of Eastern Europe (on the example of the post-Soviet doctrine)]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy* [Herald of the Academy of Legal Sciences of Ukraine], 1, 100-113. [In Ukrainian].
6. Butyrska, I. (2014) Chlenstvo Uhorshchyny v YeS ta yii sotsialni reformy [Hungarian membership in the EU and its social reforms]. *Hileia: naukovyi visnyk.* 91. 395. [In Ukrainian].
7. Haponenko, H. Shamara, I. (2013). Osoblyvosti turystychnoi polityky Uhorshchyny [Features of the tourist policy of Hungary]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Seria: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm* [Bulletin of the V.N. Karazin's Kharkiv National University. Series: International Relations. Economy. Country Studies. Tourism], 2, 126-130. [In Ukrainian].
8. Kish, Ye. (2013). Osoblyvosti formuvannia hromadianskoho suspilstva Uhorshchyny u XX stolitti [Pecularities of the Hungarian civil society formation in the twentieth century]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seria : Istoriia* [Scientific herald of Uzhgorod University. Series: History], 1, 99-103. [In Ukrainian].
9. Kish, Ye. (2014). Politychni tsinnosti hromadianskoho suspilstva Uhorshchyny [Political Values of Hungarian Civil Society]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa* [Scientific notes to the Institute of Political and Ethnic Studies named after I.F. Kuras], 4-5, 362-376. [In Ukrainian].
10. Tkach, D. (2014). Vlada ta opozytsiia v Uhorshchyni – zmina oblych chy zmina kursu? [Authorities and opposition in Hungary – changing faces or changing the course?]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa* [Scientific notes to the Institute of Political and Ethnic Studies named after I.F. Kuras], 2, 75-90. [In Ukrainian].
11. Tkach, D., Tsybukh, V. (2016). Turyzm yak vazhlyvyi chynnyk sotsialno-kulturnoho rozvytku derzhavy (na prykladi dosvidu Uhorshchyny ta Hretsii). [Tourism as an important factor in the socio-cultural development of the state (on the example of the experience of Hungary and Greece)]. *Naukovi pratsi MAUP Scientific works of MAUP*], 50, 48-52. [In Ukrainian].
12. Chyrkin, A. (2015). Analiz systemy mistsevoho samovriaduvannia Uhorshchyny v svitli polozhen Yevropeiskoi Khartii mistsevoho samovriaduvannia [Analysis of the Hungarian system of local self-government in the light of the provisions of the European Charter of Local Self-Government]. *Forum prava* [Form of law], 1, 350–355. [In Ukrainian].
13. Iaskevych, A. (2012). Prohrama Vseokhopliuiuchoi instytutsiinoi rozbudovy ta yevropeizatsiia derzhavnoho upravlinnia krain Skhidnoho partnerstva [Program of Comprehensive Institutional Building and Europeanization of Public Administration of the Eastern PartnershipCountries]. *Analityka i vlada* [Analytics and power], 6, 162-169. [In Ukrainian].